

Hemşirelik Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Bunu Etkileyen Faktörler*

Critical Thinking Tendency of Nursing Students and Factors Influencing This

Afitap ÖZDELİKARA**, Gülay BİNGÖL***, Öznur GÖRGEN***

İletişim/Correspondence: Afitap ÖZDELİKARA Adres/Adress: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu/SAMSUN Tel: 0362 457 69 26
E-mail: afitapozdelikara@gmail.com

ÖZ

Amaç: Bu çalışma Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik bölümü öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerinin ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Araştırmanın örneklemini Şubat- Mart 2009 tarihleri arasında Amasya Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik bölümünde okuyan 158 öğrenci oluşturmuştur. Veriler kişisel bilgi formu ve California Eleştirel Düşünme Eğilimleri Ölçeği kullanılarak toplanmıştır.

Bulgular: Öğrencilerin eleştirel düşünme ölçek puan ortalaması 247.81 ± 23.78 olarak bulunmuştur. Ölçek alt boyutları arasında puan ortalaması en yüksek olan 48.77±5.08 ile analitik düşünme olmuştur.

Sonuç: Öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyinin orta seviyede olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eleştirel düşünme, hemşirelik, hemşirelik eğitimi.

ABSTRACT

Aim: This study is conducted to determine the critical thinking levels of Nursing Students of Health Collage and the factor levels influencing this.

Method: Sample of the research is formed by 158 students in Nursing Department of Amasya University Health Collage between February-March 2009. Data are collected using personal information form and California Critical Thinking Tendencies Scale.

Results: Scale point average of the students' critical thinking is founded as 247.81 ± 23.78 . The highest point average among scale sub-dimensions is the analytical thinking with 48.77 ± 5.08 .

Conclusion: It is founded that critical thinking level of the students is medium.

Key Words: Critical thinking, nursing student, nurse education.

GİRİŞ

Her şeyin sürekli ve hızlı bir değişim içinde olduğu çağımızda, uyumun sağlanması ve geleceğe taşınacak olumlu değişimlerin yaşanması süreci tüm meslek mensupları için de önemlidir. Böylesine hızlı değişimin yaşandığı bir dünyada görev yapacak meslek

üyeleri, gelişmelere ve yeniliklere kolaylıkla ayak uydurabilmeli, bilgiyi seçebilmeli, yaratıcı düşünceler üretebilmeli, esnek davranabilmeli, mesleki konular dışında da bilgi sahibi olmalı, dünyadaki diğer meslektaşlarıyla her türlü iletişimi sağlayabilmeli, kısacası; evrensel nitelikleri kazanmış olmalıdır (Kaya 1997).

* 12. Ulusal Hemşirelik Kongresi'nde poster bildiri olarak sunulmuştur (20-24 Ekim 2009, Sivas), ** Öğr. Gör. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu, *** Öğr. Gör. Amasya Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu

Yazının gönderilme tarihi: 06.04.2011

Yazının basım için kabul tarihi: 06.07.2012

Eleştirel düşünme; gözlem ve bilgiye dayanarak sonuçlara ulaşma düşüncesini sağlayan yaklaşım şeklinde tanımlanmaktadır (Demirel 1999). Eleştirel düşünme sürecinin içerdiği beceriler arasında; kanıtlanmış gerçekler ve öne sürülen iddialar arasındaki farklılığı yakalayabilme, elde edilen bilgilere ait kaynakların güvenilirliklerini test edebilme ve sorgulayabilme yeteneği vardır (Çam ve Nehir 2009).

Bakım hizmeti sunan hemşirelik gibi mesleklerde eleştirel düşünebilme becerisi daha da önemli bir yere sahiptir. Hemşirelerin, karmaşık hasta bakım gereksinimlerini saptayabilmeleri ve sistemik bakım verebilmeleri için aldıkları eğitim doğrultusunda eleştirel düşünme güçlerini geliştirmeleri gerekmektedir (Uçan, Taşçı ve Ovayolu 2008). Özellikle eleştirel düşünme; karar verme sürecini etkileyen önemli bir özellik olarak düşünüldüğünde, hemşirelerin, hasta bakım sürecinin her basamağında kullanabilecekleri bir nitelik olarak da karşımıza çıkmaktadır. Yaşamsal ve kritik kararlar alan, uygulayan hemşirelerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeleri, mesleğin artık yatak başı bakım hizmeti olarak görülmemesi, bilime inanan ve gerçekleri araştırıp uygulayan, teorikle bağlantılı, el becerisi yanında zihinsel ve entelektüel gücünü de kullanan, kanıta dayalı uygulamaları gerçekleştiren bir disiplin olmasında önemlidir (Uçan ve ark. 2008). Hemşirelik öğrencilerinin ve hemşirelerin eleştirel düşünme gücünü geliştirmeleri hemşireliğin zihinsel-entelektüel gücünü de kullanan ve uygulamalarını kanıta dayalı olarak gerçekleştiren bir disiplin olması nedeniyle büyük bir öneme sahiptir. Öğrencilerin eleştirel düşünme düzeylerinin gelişmesi gelecekte klinik alanda verilecek olan hemşirelik bakımına yansıtacaktır (Zaybak ve Khorsid 2006).

Yapılan araştırmalar bireylerde eleştirel düşünmenin oluşmasında kalıtsal ve çevresel faktörlerin etkili olduğunu göstermektedir (Özdemir 2005; Tümkaya ve Aybek 2008). Eleştirel düşünme zeka kadar yaş, eğitim düzeyi, anne-baba eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik düzey, akademik başarı durumu vb. değişkenlerden etkilenmektedir (Zaybak ve Khorsid 2006). Bu çalışma Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik bölümü öğrencilerinin

eleştirel düşünme eğilimlerinin ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

YÖNTEM

Tanımlayıcı nitelikteki bu araştırmanın evrenini Şubat- Mart 2009 tarihleri arasında Amasya Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik bölümünde okuyan öğrenciler oluşturmuştur. Örneklem oluşturulmasında ise herhangi bir örneklem yöntemine gidilmemiş, araştırmaya katılmayı gönüllü kabul eden 158 öğrenci alınmıştır. Çalışmanın yapılması için okul yönetiminden yazılı, öğrencilerden sözlü olarak izin alınmıştır. Çalışmanın yalnızca Amasya Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik bölümünde yapılmış olması araştırmanın sınırlılığıdır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak ilgili literatür ışığında hazırlanan 13 sorudan oluşan Kişisel Bilgi Formu (yaş, eğitim düzeyi, anne-baba eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik düzey, akademik başarı durumu vb.) ve California Eleştirel Düşünme Eğilimleri Ölçeği (CEDEÖ) kullanılmıştır.

California Eleştirel Düşünme Eğilimleri Ölçeği (CEDEÖ); 51 maddeden oluşan 6'lı likert tipi bir ölçek olup, altı alt boyutu vardır. Puanlama sonucunda 240'ın altında puan alanların düşük, 240 - 300 arasında puan alanların orta ve 300'ün üzerinde puan alanların ise yüksek eleştirel düşünme beceri düzeyine sahip oldukları kabul edilir. Türkçe uyarlaması Kökdemir (2003) tarafından yapılan ölçeğin iç tutarlılık katsayısı 0.88 olarak belirlenmiştir.

Veri toplama araçlarının uygulanmasında öğrencilerin sınıflarında grup halinde buldukları bir zamanda araştırma ve ölçekle ilgili gerekli açıklamalar yapılmış, çalışmaya katılımın gönüllü olduğu vurgulanmış ve veriler toplanmıştır. Verilerin analizinde SPSS 11.5 paket programı, değerlendirilmesinde yüzdeler ve Oneway (ANOVA) hesaplamaları kullanılmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan öğrencilerin %89.9'unun kız, %69.6'sının 18-21 yaş grubunda, %32.9'unun birinci

sınıfta ve %53.2'sinin akademik olarak başarısını orta düzeyde algıladığı saptanmıştır. Öğrencilerin %43.7'si ilçe merkezinde yerleşik halde bulunduğunu ifade etmişlerdir. Öğrencilerin %66.5'i annesinin ilköğretim mezunu, %48.7'si babasının okur-yazar olduğunu ve %43.7'si ailelerinin aylık gelirlerinin 501-1000 TL arası olduğunu bildirmişlerdir (N:158).

Tablo 1'de hemşirelik öğrencilerinin CEDEÖ ve alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları verilmiştir. Buna göre araştırmaya katılan hemşirelik öğrencilerinin CEDEÖ'den aldıkları puan ortalaması 247.81±23.78'dir.

Tablo 1. Öğrencilerin CEDEÖ ve Alt Boyutlarından Aldıkları Puan Ortalamaları

Alt ölçekler	Minimum	Maximum	Ortalama ± XS
Doğruyu Arama	17.1	54.2	35.25 ± 6.99
Açık fikir	25	58	40.18 ± 5.65
Analitik düşünme	20.9	58.1	48.77 ± 5.08
Sistematiklik	21.6	55	41.32 ± 6.63
Kendine güven	20	60	39.69 ± 6.49
Meraklılık	23.7	60	43.19 ± 6.57
CEDEÖ Toplam	107.2	315.6	247.81 ± 23.78

Öğrencilerin tanıtıcı ve ebeveyn özelliklerine göre CEDEÖ ve alt boyutlarının puan ortalamalarının dağılımı Tablo 2'de verilmiştir. Öğrencilerin tanıtıcı özelliklerinden cinsiyet ve yaş ile CEDEÖ puan ortalamaları arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken, buldukları sınıf ve açık fikirlilik alt boyutları arasında ki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$) (Tablo 2). Birinci sınıf öğrencilerinin açık fikirlilik alt boyut puan ortalamasının diğer sınıflara göre yüksek olduğu belirlenmiştir. Akademik başarı ile sistematiklik, meraklılık alt boyutları ve CEDEÖ toplam puan ortalaması arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Akademik başarı durumunu iyi olarak ifade eden öğrencilerin tüm alt boyut ve CEDEÖ toplam puan ortalamalarının yüksek olduğu belirlenmiştir.

Yaşadığı yer, aile tipi ve aile gelir düzeyi ile CEDEÖ puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p>0.05$). Anne eğitim durumu ile CEDEÖ puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamsız bulunurken, baba eğitim düzeyi lise ve üzeri olan öğrencilerin, doğruyu arama alt boyut puan ortalamaları yüksek ve aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$).

TARTIŞMA

Bu çalışma sonucunda CEDEÖ puan ortalaması 247.81±23.78 olarak saptanmıştır. Ölçekte 240-300 puan arasının orta düzey eleştirel düşünme becerisine sahip olmak şeklinde yorumlandığı düşünüldüğünde, öğrencilerin aldıkları puan ortalamalarının da orta düzeyde olduğunu söyleyebiliriz. Ülkemizde hemşirelik öğrencileri üzerinde yapılan bazı çalışmalarda öğrencilerin eleştirel düşünme puan ortalamalarının düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir (Çınar, Akduran ve Aşkın 2012; Sevil, Ertem ve Buket 2005; Şenturan ve Alpar 2008; Zaybak ve Khorsid 2006). Bizim çalışmamızda elde ettiğimiz sonuç bu açıdan sevindirici niteliktedir (Tablo 1). Ancak tespit edilen CEDEÖ toplam puan ortalamasının orta düzey alt sınırına yakın olması, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesine olan ihtiyacı da gözler önüne sermektedir.

CEDEÖ'nün alt boyutları incelendiğinde; en yüksek puan ortalamasının 48.77 ± 5.08 ile analitik düşünme, en düşük puan ortalamasının ise 35.25 ± 6.99 ile doğruyu arama alt boyutlarına ait olduğu saptanmıştır (Tablo1). Dirimeşe (2006)'nin çalışmasında ise hemşirelik öğrencileri analitik düşünme alt boyutundan en yüksek puan ortalamasını alırken, en düşük puan ortalaması kendine güven alt boyutundan alınmıştır. Karabacak ve ark. (2009)'nın lisansüstü eğitim alan hemşirelerde yaptıkları araştırmalarında en yüksek puan ortalamasının açık fikirlilik, en düşük puan ortalamasının ise sistematik alt boyutlarına ait olduğu belirtilmiştir (Karabacak, Şenturan, Fırat ve Alpar 2009).

Analitik düşünmenin en yüksek alt boyut puan ortalaması olmasının nedeni olarak hemşirelik bölümlerine sayısal türü puan ile öğrenci alınması, özellikle

Tablo 2. Öğrencilerin Kişisel ve Ebeveyn Özelliklerine Göre CEDEÖ ve Altı Boyutlarına Ait Puan Ortalamalarının Dağılımı

Tanıttıcı özellikler	Doğruyu Arama	Açık fikir	Analitik düşünme	Sistematiçlik	Kendine güven	Meraklılık	CEDEÖ Toplam
Cinsiyet	Kız	40.07±5.49	48.78±4.90	41.00±6.61	39.47±6.46	43.22±6.47	247.10±23.96
	Erkek	41.12±7.07	48.63±6.64	44.16±6.26	41.64±6.61	43.00±6.57	254.81±21.82
		p>0.05	p>0.05	p>0.05	p>0.05	p>0.05	p>0.05
Yaş	18-21	40.31±5.79	48.76±5.25	41.08±6.77	39.33±6.62	43.26±6.27	247.29±25.64
	22-25	39.87±5.36	48.79±4.72	41.89±6.34	40.50±6.17	43.05±7.27	249.00±19.03
		p>0.05	p>0.05	p>0.05	p>0.05	p>0.05	p>0.05
Sınıf	1	42.89±5.91	49.40±4.72	42.49±6.32	40.72±7.29	43.39±7.09	254.27±29.36
	2	37.72±4.32	48.88±5.28	40.95±7.89	38.38±5.01	43.29±6.04	245.02±20.74
	3	39.54±4.32	47.27±5.93	39.63±5.75	38.71±6.76	42.13±6.63	241.48±22.25
	4	33.84±7.90	39.47±6.50	41.95±6.20	41.95±6.20	44.09±6.36	248.28±14.83
	p>0.05	p<0.05	p>0.05	p>0.05	p>0.05	p>0.05	p>0.05
Akademik Başarı	İyi	40.80±5.80	49.13±5.70	43.23±6.55	40.56±6.89	44.67±5.71	255.79±21.71
	Orta	39.93±5.56	48.70±4.51	40.22±6.22	39.22±6.15	42.34±6.76	242.93±23.27
	Kötü	35.83±2.42	44.92±4.10	33.65±5.70	35.41±4.56	37.24±9.75	219.62±18.54
		p>0.05	p>0.05	p<0.05	p>0.05	p<0.05	p<0.05
Yaşadığı yer	Büyükşehir	38.56±4.85	47.89±6.51	42.03±7.67	41.15±6.65	43.40±6.32	249.03±23.91
	Şehir	39.25±5.62	49.44±4.51	41.07±6.88	40.90±7.08	41.95±7.45	241.70±30.60
	İlçe	41.05±6.03	48.83±4.82	41.54±6.21	38.98±5.85	43.22±6.22	250.06±20.48
	Köy	41.34±4.99	48.67±4.62	40.02±6.15	37.71±6.76	45.00±6.41	249.39±19.43
	p>0.05	p>0.05	p>0.05	p>0.05	p>0.05	p>0.05	p>0.05
Anne eğitim durumu	Okur-yazar değil	43.44±6.59	49.67±4.67	44.23±5.18	36.48±5.39	40.95±5.81	252.20±15.04
	Okur-yazar	40.86±6.78	47.84±5.28	39.15±7.28	38.40±8.45	42.83±8.54	244.70±24.54
	İlköğretim	40.07±5.14	49.03±4.30	41.19±6.59	39.92±6.11	43.65±6.23	247.13±24.23
	Lise ve üzeri	38.65±6.12	47.90±7.75	42.21±6.63	41.10±6.68	42.49±6.82	251.11±25.14
	p>0.05	p>0.05	p>0.05	p>0.05	p>0.05	p>0.05	p>0.05
Baba eğitim durumu	Okur-yazar değil	39.85±8.03	48.47±6.16	40.59±6.38	41.41±5.95	44.02±6.65	251.06±16.64
	Okur-yazar	40.25±4.82	48.52±4.29	41.05±6.53	39.20±6.43	43.48±6.09	244.68±24.12
	İlköğretim	38.81±6.05	49.21±4.28	42.08±6.67	39.64±6.51	42.48±7.16	247.83±22.69
	Lise ve üzeri	42.06±5.82	48.90±7.38	41.25±7.16	40.40±6.97	43.14±7.15	254.86±25.97
	p>0.05	p>0.05	p>0.05	p>0.05	p>0.05	p>0.05	p>0.05
Ailenin gelir durumu	0-500	0.47±6.27	49.07±5.11	42.47±6.22	39.83±6.56	44.65±6.02	251.04±18.41
	501-1000	39.56±4.87	48.84±4.65	40.82±6.86	38.72±6.19	42.70±6.60	243.88±25.89
	1001 ve üzeri	40.79±6.16	48.47±5.63	41.22±6.61	40.84±6.75	42.88±6.85	250.74±23.70
		p>0.05	p>0.05	p>0.05	p>0.05	p>0.05	p>0.05

son yıllarda Anadolu/ Fen lisesi gibi sayısal ağırlıklı okullardan gelen öğrenci sayısındaki artışın, sonuçları bu yönde etkilediği düşünülmüştür. Çalışmamızda doğruyu arama alt boyutunun en düşük puan ortalamasına sahip olduğu saptanmıştır. Eleştirel düşünme ile ilgili literatür incelendiğinde benzer sonuçlar gösteren araştırmalar göze çarpmaktadır (Ip ve ark 2000; Wangensteen, Johanssoon, Björkstom ve Nordstrom 2010; Tiwari, Avery ve Lai 2003).

Öğrencilerin kişisel ve ebeveyn özelliklerine göre CEDEÖ ve alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları incelendiğinde; cinsiyet değişkeni ile CEDEÖ ve alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Literatürde bizim çalışmamızla benzer sonuçlar bulunurken (Giancarlo ve Facione 2001; Özdemir 2005), Çınar ve ark. (2012)'nin yaptıkları çalışmada erkek öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimi puanlarının daha yüksek olduğu ve cinsiyet ile eleştirel düşünme eğilimi toplam puanları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur (Tablo 2). Bizim çalışmamızda yer alan erkek öğrenci sayısının az olmasının (%10.1) verileri etkilemiş olabileceği düşünülmüştür.

Yaş değişkeni ile CEDEÖ ve alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$). Literatürde bizim çalışmamızla uyumlu olarak yaş ile eleştirel düşünme düzeyi arasında ilişki olmadığını gösteren çalışmalar bulunmakla birlikte (Çınar ve ark. 2012; Dirimeşe 2006; Kaya 1997; Martin 2002) bu bulgunun aksine Öztürk ve Ulusoy (2008) çalışmalarında öğrencilerin yaşları ile eleştirel düşünme gücü arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup, yaşın ilerlemesiyle eleştirel düşünme düzeylerinin arttığını saptamışlardır (Öztürk ve Ulusoy 2008).

Öğrencilerin buldukları sınıf ile eleştirel düşünme eğilimi arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$) (Tablo 2). Profetto-Mc Grath (2003) hemşirelik öğrencilerinin sınıflara göre eleştirel düşünme güçleri arasında anlamlı fark olmadığını saptamıştır. Çınar ve ark. (2012)'nin çalışmasında

da bulunulan sınıf ile eleştirel düşünme eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Bizim çalışmamızda eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalamasının 3. Sınıf öğrencilerinde diğer sınıflara göre daha düşük olduğu göze çarpmaktadır. Ip ve ark. (2000)'nin çalışmasında 3. Sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin 1. ve 2. Sınıf öğrencilerine göre anlamlı derecede düşük olduğu saptanmıştır. Hemşirelik öğrencilerinde eleştirel düşünme eğilimlerinin incelenmesi üzerine yapılan başka bir çalışmada 4. Sınıfta bulunan öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinin diğer sınıflara göre anlamlı derecede yüksek olduğu saptanmıştır (Zaybak ve Khorsid 2006). Öztürk ve Ulusoy (2008)'un araştırmasında (1. Sınıf dışarıda tutulduğunda) lisans öğrencilerinde sınıf yükseldikçe eleştirel düşünme düzeyinin arttığı ve yüksek lisans öğrencilerinde puan ortalamalarının en yüksek seviyeye ulaştığı belirtilmiştir. Araştırmaya katılan birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme puan ortalamalarının diğer sınıflara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bulut, Ertem ve Sevil (2009)'in çalışmaları da benzer niteliktedir. Bu farkın hemşirelik öğrencilerinin son sınıfa kadar aldıkları teorik ve klinik eğitim ile mesleki sorumlulukları artırdıkları, dolayısıyla çok boyutlu düşünmeyi gerektirecek durumlarla karşılaşmaları nedeniyle eleştirel düşünme düzeyi puan ortalamalarının daha yüksek olduğu söylenebilir. Birinci sınıf öğrencilerinin puan ortalamalarının yüksek olmasının nedeninin ise öğrencilerin bir mesleğe adım atma aşamasında olmaları nedeniyle, farklı açılardan düşünmeye çalışan, meraklı, doğruyu arayan bir düşünce yapısı içinde olmalarının sonucu bu yönde etkilediğini düşündürmüştür. Eleştirel düşünme ile ilgili yapılmış olan çalışmalar incelendiği bir araştırmada hemşirelik eğitiminde deneyim yılı arttıkça profesyonellik ve eleştirel düşünme gücünün arttığı buna rağmen başlangıç ve eğitimin sonundaki öğrenciler karşılaştırıldığında karmaşık sonuçlara ulaşıldığı belirtilmektedir (Adams 1999 b).

Sınıf değişkeni ile açık fikir alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmıştır ($p<0.05$). Birinci sınıf öğrencilerinde açık fikirlilik alt boyutu

puan ortalamasının diğer sınıflara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Hemşirelik 1.sınıf ve 4. Sınıf öğrencilerinin katılımıyla yapılan bir diğer çalışmada birinci sınıf öğrencilerinin açık fikirlilik alt boyuttan aldıkları puan ortalaması daha yüksek bulunmuş ve istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (Şenturan ve Alpar 2008). Açık fikirlilik; Kişinin farklı yaklaşımlara karşı hoşgörüsünü ve kendi hatalarına karşı duyarlı olmasını ifade etmektedir (Güven ve Kürüm 2006). Birinci sınıflarda açık fikirlilik alt boyutu puan ortalamasının yüksek olmasında, birinci sınıf öğrencilerinin üniversite yaşamına ve meslek üyeliğine yeni adım atmaları, sağlık hizmetindeki olası hatalara yönelik endişeleri yoğun olarak yaşamaları onları eleştirilere, farklı görüşlere ve yapabilecekleri olası hatalara yönelik daha duyarlı olmaya yönlendirdiği söylenebilir.

Araştırmaya alınan öğrencilerin akademik başarı ve CEDEÖ toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuş, akademik başarısının iyi olduğunu ifade eden öğrencilerin toplam puan ortalamalarının daha yüksek olduğu saptanmıştır ($p<0.05$) (Tablo 2). Öztürk ve Ulusoy (2008)'un çalışmasında öğrencilerin transkript not ortalamaları arttıkça eleştirel düşünme düzeylerinin arttığı belirlenmiştir. Ancak araştırmamızın bu bulgusunun aksine, Güneş ve Kocaman (2005)'in hemşirelik öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmasında eleştirel düşünme düzeyi ile akademik başarı arasında bir fark saptanmamıştır. Eleştirel düşünmenin akademik başarıya olan etkisini araştırmaya yönelik yurtdışında yapılan araştırmalar incelendiğinde; çalışmamızın bulgusunu destekler şekilde, akademik başarının eleştirel düşünmeyi olumlu yönde etkilediği saptanmıştır (Adams, Stover ve Whitlow 1999a; Ip ve ark. 2000). Yüksek zeka düzeyi, tek başına akademik başarıyı getirmese de, akademik başarı üzerine etki eden önemli bir faktördür. Eleştirel düşünme gibi kompleks bir düşünme anlayışına ve becerisine sahip olmak da yine belli düzeyde zekâ gerektirmektedir (Özdemir 2005). Çalışmamızda akademik başarı düzeyi iyi olanların tüm alt boyut puan ortalamaları yüksek olarak saptanmış, sistemat-

liklik ve meraklılık alt boyutları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Sistematiklik: Örgütlü, planlı ve dikkatli araştırma eğilimidir. Meraklılık ise; herhangi bir çıkar ya da beklentisi olmaksızın kişinin bilgi edinme ve yeni şeyler öğrenme eğilimini yansıtır (Güven ve Kürüm 2006). Başarının, planlı çalışma ve yeni bilgiler öğrenme arzusunun bir getirisi olduğu bilinen bir gerçektir. Bilgi edinmeye olan merak ve sistematik çalışma programı başarıya giden önemli iki yoldur.

Eleştirel düşünmeyi etkileyen önemli faktörlerden birisi de bireyin içinde yetiştiği ve onun kişiliğinin oluşmasını sağlayan toplumun kültürüdür. Bu nedenle yaşamın sürdürüldüğü yer eleştirel düşünme adına oldukça önemlidir. Ancak bizim çalışmamızda yaşadığı yer ve CEDEÖ ve alt boyut puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p>0.05$). Literatürde farklı sonuçlar bulunmaktadır. Özdemir (2005) araştırmasında öğrencilerin doğum yeri ile eleştirel düşünme düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ortaya koymuştur. Öztürk ve Ulusoy (2008)'un çalışmasında yaşadığı yer ile ölçek puanı arasında anlamlı bir ilişki saptanırken büyükşehir ve şehirde yaşayanların toplam puan ortalamaları daha yüksek bulunmuştur.

Annenin ve babanın eğitim düzeyi ile CEDEÖ toplam puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$). Çalışmamızın verileri literatür ile uyumludur (Bulut ve ark. 2009; Çınar ve ark. 2012; Özdemir 2005; Tümkaya ve Aybek 2008; Zaybak ve Khorsid 2006). Babanın eğitim düzeyi ile sadece doğruyu arama alt boyutu puan ortalaması arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Babası lise ve üzeri eğitim düzeyine sahip olmanın doğruyu arama becerisini pozitif yönde minimal etkilediği saptanmıştır (Tablo 2).

Ailenin gelir durumu ile CEDEÖ ve alt boyut puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p>0.05$). Bizim verimizle aynı paralellikte çalışmalar mevcuttur (Çınar ve ark. 2012; Özdemir 2005; Zaybak ve Khorsid 2006). Tümkaya

ve Aybek (2008)'in çalışmasında sosyo-ekonomik düzeyin eleştirel düşünme düzeyini etkilemediği saptanmıştır. Kaya (1997)'nin çalışmasında ise gelir durumu yüksek öğrencilerin eleştirel düşünme gücünü anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Sosyoekonomik durumu yüksek ya da orta düzeyde olanların düşük olanlara göre eleştirel düşünme puan ortalamaları yüksek bulunmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak; hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerinin orta düzeyde olduğu saptanmıştır.

Yaş, cinsiyet, yaşanan yer, anne eğitim durumu ve ailenin gelir durumunun eleştirel düşünce eğilimi üzerine etkisi olmadığı saptanmıştır.

Eleştirel düşünme eğilimini arttırmak için;

Hemşirelik öğrencilerinin eğitiminde eleştirel düşünmeyi geliştirecek yönde zihin egzersizleri ve vaka tartışmalarına yer verilmesi uygun olacaktır. Üniversitelerde verilen teorik eğitimin öğrenciye ezberleyici değil sorgulayıcı ve klinik sahada karar verme yetisini kazandırıcı bir kimlik kazanması,

Eleştirel düşünmede, katkısı olan eleştirel okumanın mutlaka öğrencilere kazandırılması,

Öğrencilerin meslek alanında farklı bakış açıları geliştirebilmeleri adına mesleki araştırmalara katılmaları ve yapılmış araştırma sonuçlarının takip etmeleri konusunda teşvik edilmeleri gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Adams, M. H., Stover, L. M., Whitlow, J. F. (1999 a). A longitudinal evaluation of baccalaureate nursing students' critical thinking abilities. *Journal of Nursing Education*, 38(3): 139.

Adams, B. (1999 b). Nursing education for critical thinking: An integrative review. *Journal of Nursing Education*, 38(3): 111-119.

Bulut, S., Ertem, G., Sevil, Ü. (2009). Hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerinin incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 2(2): 27-38.

Çam, O., Nehir, S. (2009). Hemşirelik ve hemşirelik araştırmaları açısından eleştirel düşünme. 12. Ulusal Hemşirelik Kongresi, 20-24 Ekim, Sivas.

Çınar, N., Akduran, F., Aşkın, M., Altınkaynak, S. (2012). Nursing students' level of critical thinking and factors influencing critical thinking. *Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri Dergisi*, 4(1): 8-14.

Demirel, Ö. (1999). Kurumdan uygulamaya eğitimde program geliştirme. Pegem Yayıncılık, Ankara, 226.

Dirimeşe, E. (2006). Hemşirelerin ve öğrenci hemşirelerin eleştirel düşünme eğilimlerinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 54-60.

Giancarlo, C. A., Facione, P. A. (2001). A look across four years at the disposition toward critical thinking disposition among undergraduate students. *The Journal of General Education*, 50(1): 29-55.

Güneş, N., Kocaman, G. (2005). Hemşirelik öğrencilerinde kontrol odağı ve eleştirel düşünme becerisinin akademik başarıya olan etkisinin incelenmesi. II. Aktif Eğitim Kurultayı, 4-5 Haziran, İzmir.

Güven, M., Kürüm, D. (2006). Öğrenme stilleri ve eleştirel düşünme arasındaki ilişkiye genel bir bakış. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6-9 Temmuz 2004, Malatya.

Ip, W. Y. ve ark. (2000). Dispositions toward critical thinking: A study of Chinese undergraduate nursing students. *Journal of Advanced Nursing*, 32(1): 84-90.

Karabacak, Ü., Şenturan, L., Fırat, H., Alpar, Ş. E. (2009). Lisansüstü eğitim alan hemşirelerde eleştirel düşünme. 12. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı, Alter Yayıncılık, Sivas, 122.

Kaya, H. (1997). Üniversite öğrencilerinde eleştirel akıl yürütme gücü. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 48-97.

Kökdemir, D., (2003). Eleştirel düşünme. Eleştirel-yaratıcı düşünme laboratuvarı, <http://www.elyadal.org/ed/index.htm> (24.02.2011)

Martin, S. (2002). The theory of critical thinking of nursing. *Nursing Education Perspectives*, 23(5): 244-247.

Özdemir, S. M. (2005). Üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(3): 1-17.

Öztürk, N., Ulusoy, H. (2008). Lisans ve yüksek lisans hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri ve eleştirel düşünmeyi etkileyen faktörler. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 1(1): 15-25.

Profetto- Mc Grath. (2003). The relationship of critical thinking skills and critical thinking dispositions of baccalaureate nursing students. *Journal of Advanced Nursing*, 43(6): 566-577.

Sevil, U., Ertem, G., Buket, S. (2005). Ege Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik bölümü öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerinin incelenmesi. 3. Uluslararası 10. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı, İzmir, 131.

Şenturan, L., Alpar, Ş. E. (2008). Hemşirelik öğrencilerinde eleştirel düşünme. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 12(1): 22-30.

Tiwari, A., Avery, A., Lai, P. (2003) Critical thinking disposition of Hong Kong Chinese and Australian nursing students. Journal of Advanced Nursing, 44(3): 298–307.

Tümkiye, S., Aybek, B. (2008). Üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin sosyo-demografik özellikler açısından incelenmesi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17(2): 387-402.

Uçan, Ö., Taşçı, S., Ovayolu, N. (2008). Eleştirel düşünme ve hemşirelik. Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi, 3(7): 17-27.

Wangensteen, S., Johansson, I. S., Bjorkstrom, M. E., Nordstrom, G. (2010). Critical thinking dispositions among newly graduated nurses. Journal of Advanced Nursing, 66(10): 2170–2181.

Zaybak, A., Khorsid, L. (2006). Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerinin incelenmesi. Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi, 22(2): 137-146.